

The model of cultural progress of the country based on the thought system of Imam Khamenei

*Alireza Pirouzmand*¹

*Mohammad karim Hekmatara*²

*Seyed Ali Hashemi*³

Type of article: A research article taken from a doctoral dissertation

Received: 16/05/2024

Accepted: 17/07/2024

NAJA Strategic Studies Quarterly/Vol.9/NO.2 (serial 32)/Summer 2024*65-98

DOI:10.1022034/SSJ.2024.103049

Abstract

Context and purpose: Culture, like the soul of society, is the basis for evolution and progress. In the cultural field, the country needs to design models based on the foundations of Islamic religion. The purpose of this research is to present an Islamic model for the cultural development of the country in the thought system of Imam Khamenei (Madazla Al-Ali).

Method: The research method is evolutionary. From the point of view of its practical purpose and from the point of view of its essence, it is a purposeful discovery in the theoretical framework of Imam Khamenei's menus. The analysis of the collected information is done according to the dimensions and descriptive components of the model; Validation of the model is done by SPSS software with a reliability validity test with the final approval of 45 experts.

Findings: This pattern has three dimensions (elements, levels, works). Arkan dimension includes three components (fundamental analysis, goal setting, strategy writing); The dimension of levels includes three components (cultural concepts, cultural structure, cultural products) and the dimension of works includes three components (civilization, socialization, self-building), which by conflicting them and creating a relationship between these 9 components, 27 prioritized variables are obtained.

Results: Among the exemplary works, civilization is the first priority. Civilization is carried out with more speed and force when proper individualization and socialization are done as its support, that is, in the path of civilization, one should pay attention to individualization and socialization and pay attention so that the country can be strong enough for Civilization to progress.

Keywords: culture, pattern, cultural pattern, cultural progress, Islamic civilization.

1. Associate Professor, Department of Cultural Strategic Management, Faculty of Management, National Defense University, Tehran, Iran. andishe.ar@gmail.com

2. Assistant Professor, Department of Education, Faculty of Political Ideology, Amin University of Police Sciences, Tehran, Iran (Co responsible author), mk.hekmatara@yahoo.com

3. PhD student, Department of Contemporary Muslim Thought, Jamia Al-Mustafa Al-Alamiya University .hashemi.123@yahoo.com

الگوی پیشرفت فرهنگی کشور مبتنی بر منظومه اندیشه‌ای امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)

علیرضا پیروزمند^۱

محمدکریم حکمت‌آرا^۲

سیدعلی هاشمی^۳

نوع مقاله: مقاله پژوهشی برگرفته از رساله دکتری

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۲/۲۷ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۴/۲۷

فصلنامه مطالعات راهبردی ناجا/سال نهم/ شماره ۲ (پیاپی ۳۲) - تابستان ۱۴۰۳* ۶۵-۹۸

DOI:10.1022034/SSJ.2024.103049

چکیده

زمینه و هدف: فرهنگ بسان روح جامعه، زمینه‌ساز تکامل و پیشرفت است و کشور در عرصه فرهنگی، نیازمند طراحی الگوهایی مبتنی بر مبانی دین اسلام است. هدف از این پژوهش، ارائه الگوی اسلامی پیشرفت فرهنگی کشور بر مبنای منظومه اندیشه‌ای امام‌خامنه‌ای (مدظله‌العالی) است.

روش: روش پژوهش حاضر، تکاملی است. این پژوهش از نظر هدف، کاربردی و از نظر ماهیت، اکتشافی با رویکرد کیفی در چارچوب نظری منویات امام‌خامنه‌ای (مدظله‌العالی) است. تجزیه و تحلیل اطلاعات گردآوری شده نسبت به ابعاد و مؤلفه‌های وصفی الگو انجام و اعتباریابی الگو توسط نرم‌افزار اس. پی. اس. با آزمون روایی پایایی با تأیید نهایی ۴۵ نفر از خبرگان دانشگاهی انجام شد.

یافته‌ها: این الگو دارای سه بعد (ارکان، سطوح و آثار) است. بعد ارکان شامل سه مولفه (مبناکاوی، هدف‌گذاری و راهبردنویسی) است؛ بعد سطوح شامل سه مولفه (مفاهیم فرهنگی، ساختار فرهنگی و محصولات فرهنگی) و بعد آثار شامل سه مولفه (تمدن‌سازی، جامعه‌پردازی و خودسازی) است که با تضارب آنها و ایجاد ارتباط میان این ۹ مولفه، ۲۷ متغیر اولویت‌بندی شده حاصل شد.

نتایج: از میان آثار الگو، تمدن‌سازی در اولویت اول است. تمدن‌سازی وقتی با شتاب و قوت بیشتری انجام می‌شود که فردسازی و جامعه‌پردازی مناسب به‌عنوان پشتوانه آن انجام شود؛ یعنی همچنان در مسیر تمدن‌سازی باید نسبت به فردسازی و جامعه‌پردازی اهتمام داشت تا کشور بتواند با توان و قوت کافی در حوزه تمدن‌سازی پیشرفت کند.

واژگان کلیدی: فرهنگ، الگوی فرهنگی، پیشرفت فرهنگی، تمدن اسلامی.

۱. دانشیار گروه مدیریت راهبردی فرهنگی، دانشکده مدیریت، دانشگاه عالی دفاع ملی، تهران، ایران، andishe.ar@gmail.com

۲. استادیار گروه معارف، دانشکده عقیدتی سیاسی، دانشگاه علوم‌انتظامی‌امین، تهران، ایران (نویسنده مسئول)، mk.hekmatara@yahoo.com

۳. دانشجوی دکتری اندیشه معاصر مسلمین، دانشگاه جامعه‌المصطفی‌العالمیه، قم، ایران، hashemi.123@yahoo.com

مقدمه

جامعه مانند یک پیکر است که از بخش‌های متنوع و مختلفی تشکیل شده است و هر کدام از این بخش‌ها باتوجه به شرایط و کارویژه‌های مخصوص به خود، نیازی از این پیکر را برطرف نموده و امکان حیاتی سالم و مترقی را فراهم می‌سازند. جامعه از اجزایی مانند نهادهای مختلف فرهنگی، سیاسی، اجتماعی و اقتصادی تشکیل شده است که ویژگی هر کدام از این نهادها، باتوجه به عوامل مختلفی مانند دین، علم، فرهنگ، جغرافیا، موقعیت‌های زمانی و مکانی متفاوت است؛ در این بین، یکی از اساسی‌ترین و تأثیرگذارترین بنیان‌ها در هر جامعه، مقوله فرهنگ است؛ زیرا فرهنگ در هر جامعه بر سایر نهادهای آن جامعه تأثیر می‌گذارد و ویژگی‌ها و کارکردهای متناسب را برای آنها تعریف می‌کند و در واقع، سایر نهادها در قالب و ظرف فرهنگ، فعالیت و شکل‌پذیری دارند. از سوی دیگر، فرهنگ هر جامعه نیز برآمده از دانش، اعتقاد و باورهای حاکم بر آن جامعه است؛ بدین‌روی، اگر جامعه‌ای بتواند اصول و مبانی فکری و اعتقادی خود را به درستی تبیین کند و الگوهای مناسب رفتاری و عملی منطبق بر آنها را ارائه کرده و فرهنگ‌سازی مناسبی داشته باشد، آنگاه زمینه تکامل و سعادت خود را فراهم خواهد کرد؛ در واقع، هر حرکت و پیشرفتی نیازمند یک الگوی اولیه است؛ زیرا پیشرفت، حرکت از وضع موجود به سمت وضع مطلوب است و چنین حرکتی بدون داشتن الگوی مناسب محقق نخواهد شد. براین‌اساس، فرهنگ به‌عنوان جهت‌دهنده ذهنیت‌ها، گرایش‌ها و تعیین‌کننده رفتار افراد و جامعه، دارای اهمیتی محوری در عرصه‌های مختلف جامعه است.

در جمهوری اسلامی ایران، باتوجه به ماهیت، رسالت و آرمان فرهنگی نظام، فرهنگ را می‌توان یکی از مزیت‌های راهبردی و سرنوشت‌ساز کشور برشمرد. تحقق اهداف کشور، مستلزم تأمین کارکردهای فرهنگی است و هدایت و بهره‌گیری مؤثر و هدفمند از فرهنگ، ضرورتی اساسی به‌شمار می‌آید. در این خصوص، ضمن اهمیت بازشناسی، اصلاح و ارتقابخشی نظام فرهنگ و جهت‌بخشی آن با هویت اسلامی - ایرانی، ضروری است که در گستره‌ای کلان، همه شئون و مناسبات نظام‌های فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی کشور

مبتنی بر الگوی جامع فرهنگی، مورد بازطراحی قرار گیرد تا کل ساختارها و سازوکارهای کشور، هم‌سو با اهداف فرهنگی، انسجام یابند. در بررسی تحولات جوامع بشری و تحلیل تاریخ انقلاب‌ها و حوادث، خواهیم دید که بیشتر این تحولات و اتفاقات ریشه در فرهنگ داشته است و فرهنگ به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم عامل اصلی این تحولات بوده است؛ بنابراین، می‌توان فرهنگ را به‌عنوان محور همه تحولات در طول حیات بشر دانست و نتیجه گرفت که فرهنگ هر کشور، عامل اصلی حرکت و پویایی آن کشور است. همه کارکردها، جهت‌گیری‌ها و تحولات یک ملت، از فرهنگ سرچشمه می‌گیرد. همچنین، فرهنگ بستر اصلی زندگی انسان و بستر اصلی حرکت عمومی هر کشور است و حرکت سیاسی و علمی هر کشور نیز در بستر فرهنگ است (بیانات، ۱۳۸۹/۰۹/۱۰).

مقام معظم رهبری نظریه پیشرفت اسلامی را مبتنی بر مبانی انسان‌شناختی دانسته و می‌فرماید: «اسلام انسان را یک موجود دو ساحتی می‌داند؛ دارای دنیا و آخرت. این پایه همه مطالبی است که در باب پیشرفت باید در نظر گرفته بشود؛ شاخص عمده این است؛ فارق عمده این است» (بیانات، ۱۳۸۸/۰۲/۲۷). ایشان معتقدند که بحث «پیشرفت برای نیل به سعادت‌مندی انسان است و نوع نگاه به انسان پایه و مبنای مؤثری در این بحث است» (بیانات، ۱۳۸۹/۰۹/۱۰)؛ بنابراین، مسئله این است که «الگوهای رایج توسعه که از لحاظ مبانی، نادرست بوده و بر پایه اومانیسم و اصول غیرالهی مبتنی‌اند، از لحاظ آثار و نتایج نیز نتوانسته‌اند وعده‌های ارزشی «آزادی» و «عدالت» را محقق کنند» (بیانات، ۱۳۹۵/۰۲/۰۶). نقشه پیشرفت کشور باید بر اساس جهان‌بینی اسلامی و معنویت اسلامی ترسیم شود و در این نقشه، یکی از ابعاد فرهنگی مورد تأکید مقام معظم رهبری ^(مدظله‌العالی) الگوی فرهنگی است. از نظر ایشان، به دو دلیل الگوهای فرهنگی بیگانه برای پیشرفت فرهنگی جمهوری اسلامی ایران مناسب نیستند: نخست اینکه، الگوهای بیگانه با شرایط، اصول و مبانی تمدن غیردینی و صرفاً مادی و سکولار شکل یافته‌اند؛ در حالی که کشور ایران دارای شرایط فرهنگی، اجتماعی، سیاسی، اقتصادی، جغرافیایی و تاریخی متفاوت با

کشورهای دیگر است؛ دوم اینکه، این الگوهای فرهنگی بریده از فطرت پاک الهی و نیز جداگشته از پیام وحی، برای کشورهای دیگر و حتی برای خود کشورهای پیشرفته هم فاجعه‌بار بوده‌است.

درحقیقت، ماهیت فرهنگی نظام جمهوری اسلامی ایران اقتضا دارد که فرهنگ و الگوسازی فرهنگی و ترسیم الگویی برای پیشرفت کشور در اولویت قرار گیرد. مقام‌معظم‌رهبری به‌عنوان یک نظریه‌پرداز ژرفاندیش و متفکری اسلام‌شناس در بلندترین جایگاه مدیریت راهبردی نظام جمهوری اسلامی ایران و ولایت‌فقیه، به ترسیم نقشه کلی راه و بیان رهنمودهایی در این خصوص پرداخته و جایگاه الگوسازی فرهنگی برای جمهوری اسلامی ایران در رفع موانع ساختاری و فرهنگی موجود در جهت پیشرفت ایران اسلامی را از ابتدا وظیفه‌ای مهم، خطیر و حساس برشمرده‌اند. پژوهش حاضر، با تبیین مفهوم الگوسازی فرهنگی و عملیاتی نمودن آن، تلاش دارد تا این الگوی فرهنگی را طبق فرامین و بیانات ایشان تبیین نماید؛ بنابراین، با توجه به نوع نگرش فرهنگی مبتنی بر دیدگاه مقام‌معظم‌رهبری^(مدظله‌العالی) در تأثیر اساسی و مهم بحث برای مسئولان فرهنگی کشور، سوال اصلی پژوهش حاضر این است که برای رسیدن به تمدن نوین اسلامی، الگوی پیشرفت فرهنگی مبتنی بر منظومه اندیشه‌های امام خاتمه‌ای^(مدظله‌العالی) دارای چه خصوصیات و ویژگی‌هایی است؟

پیشینه

روحی و همکاران (۱۴۰۱) در پژوهشی با عنوان «بررسی تطبیقی بنیان‌های فکری تمدن اسلامی در اندیشه حضرت آیت‌الله خاتمه‌ای و سیدقطب» به این نتیجه رسیده‌اند که هرچند سیدقطب و آیت‌الله خاتمه‌ای دغدغه‌های مشترکی داشته و درصدد ایجاد تمدن قدرتمند اسلامی هستند اما در بنیان‌های اندیشه‌ای تفاوت‌های آشکاری با یکدیگر دارند. از لحاظ هستی‌شناسی، این دو اندیشه، توحیدمحور بوده و بر این اصل استوارند که تمدن اسلامی دو بعدی و شامل ساحت مادی و ساحت معنوی است. در مبانی معرفت‌شناسی، این دو اندیشمند در خصوص امکان و ضرورت معرفت اتفاق نظر دارند، ولی از حیث منابع و روش‌های معرفت، دارای دیدگاه‌های متفاوتی هستند. در مبانی

انسان‌شناسی نیز از جهات چپستی، جایگاه والای انسان در نظام هستی و غایت وجودی آن، شباهت اندیشه دیده می‌شود. آیت‌الله خامنه‌ای بر این باور است که نقش اصلی از آن تربیت، اراده و تصمیم خود انسان است. در بحث غایت‌شناسی هر دو نظریه، سعادت‌طلبی و وصول به سعادت در دنیا و آخرت فهم می‌شود و هر دو به‌غایتی غیرمادی معتقدند که هدف غایی تمدن اسلامی وصول به سعادت دنیوی و اخروی است. هر دو اندیشمند به‌لحاظ هستی‌شناسی معتقد به دو وجهی بودن (مادی و معنوی) نظام هستی می‌باشند و وجه معنوی را مهم‌تر از وجهه مادی به حساب می‌آورند.

ذوالفقاری (۱۳۹۷) در پژوهشی با عنوان «بررسی عوامل مؤثر بر معماری ناجای آینده در افق تمدن نوین اسلامی» با هدف شناسایی عوامل مؤثر بر معماری فراجای آینده در افق تمدن نوین اسلامی، میزان تأثیر هر کدام از مؤلفه‌ها بر معماری فراجای آینده در افق تمدن نوین اسلامی را مورد واکایی قرار داده‌است. یافته‌های پژوهش، بیانگر رابطه قوی بین مؤلفه‌های اجتماعی - فرهنگی، مؤلفه‌های اقتصادی، مؤلفه‌های سیاسی - امنیتی و مؤلفه‌های جغرافیایی - زیست‌محیطی است. در یافته‌های پژوهش، بر اولویت شاخص‌های هر کدام از عوامل و میزان تأثیر آنها شامل ویژگی‌های اساسی تمدن نوین اسلامی، ویژگی‌های اساسی فراجا در تمدن نوین اسلامی، الزامات درون و بیرون‌سازمانی در معماری فراجا و معماری فراجای آینده در افق تمدن نوین اسلامی تأکید شده‌است.

کشتکار و رحمدل (۱۳۹۶) در پژوهشی با عنوان «شناخت رهیافت‌های امام‌خامنه‌ای مدظله‌العالی در خصوص الگوی پیشرفت» سعی کرده‌اند تا شاخص‌های مورد تأکید معظم‌له را در خصوص الگوی پیشرفت استخراج کنند. یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که از نظر مقام معظم‌رهبری، عواملی مانند «فرهنگ، احساس عزت، انگیزش دینی و ایمان به خدا، احیای هویت، کار چالشی، آزادی فکرها، رشد علمی، تحول، عزم ملی، اعتماد به نفس، احساس مسئولیت نسبت به آینده، مبارزه با فساد، تعریف دیدگاه و تصویرسازی آینده، مرعوب پیشرفت غرب نشدن، امنیت، نیروی انسانی مستعد، انسجام و استحکام

درونی» از مؤلفه‌های اصلی پیشرفت محسوب می‌شوند و «اعتلای معنوی، ممانعت از نفوذ بیگانگان و دشمنان، رفاه مردم، هم‌زیستی مهربانانه، اعتلای اخلاق، برقراری عدالت، امنیت مردم، تحول و رشد علمی» از نتایج و پیامدهای پیشرفت هستند. همچنین، پیشرفت مطلوب دارای شاخص‌هایی از قبیل «رشد علمی، پیشرفت در سایه اسلام، پیشرفت همراه عدالت و تعادل دنیا و آخرت» است.

قاضی میرسعید و تاج‌آبادی (۱۳۹۵) در پژوهشی با عنوان «مفهوم توسعه و پیشرفت در اندیشه مقام‌معظم‌رهبری» با روش تحلیل مضمون، سه مضمون قدرت درون‌زا، اقتصاد دانشی عدالت‌محور و اسلامی بودن پیشرفت را به‌عنوان مضامین فراگیر پیشرفت انتخاب نموده و به تحلیل سخنان ایشان پرداخته‌اند؛ هرچند که پژوهشگران فقط به دنبال مفهوم‌یابی و تحلیل مفاهیم توسعه و پیشرفت از دیدگاه مقام‌معظم‌رهبری بوده‌اند.

حصیرچی و نیاوند (۱۳۹۰) در پژوهشی با عنوان «تحلیل الگوی پیشرفت ایرانی - اسلامی از منظر مقام‌معظم‌رهبری رویکرد برنامه‌ریزی راهبردی در دهه چهارم انقلاب» تلاش کردند تا ضمن نقد الگوی تجویزی توسعه غرب برای جوامع جهان سوم، لزوم تحول در دهه چهارم انقلاب بر مبنای الگوی پیشرفت ایرانی - اسلامی در عرصه‌های «فکر و اندیشه»، «علم و فناوری» و «زندگی» را تبیین کنند؛ هرچند که همه این عرصه‌ها در سایه‌سار «معنویت» که به‌نحو تفکیک‌ناپذیری مبدأ و معاد و دنیا و آخرت در آن، درهم‌تنیده است، تبیین می‌شود. در این میان، «عرصه فکر» در سایه‌سار «معنویت»، به‌عنوان اولین عرصه پیشرفت، موجبات رشد و تعالی اندیشه‌های «علم و فناوری» در سایه‌سار «معنویت» را در کشور فراهم خواهد کرد. عرصه اخیر، شتاب‌دهنده پیشرفت در «عرصه زندگی» در سایه‌سار «عرصه معنویت» است؛ به‌نحوی که می‌توان گفت این چهار عرصه در هم ممزوج بوده و هیچ‌یک از دیگری جدا نیست.

همایون و جعفری هفتخوانی (۱۳۸۹) در پژوهشی با عنوان «درآمدی بر مفهوم و روش سیاست‌گذاری فرهنگی؛ درس‌هایی برای سیاست‌گذاران» به

مرور زمینه‌های نظریه شکل‌گیری مفهوم سیاست‌گذاری فرهنگی، راهبردهای اصلی سطوح و امکانات و محدودیت‌های سیاست‌گذاری فرهنگی پرداخته شده‌اند. تبیین سیاست‌گذاری فرهنگی در کشورهای جهان و ذکر برخی از نمونه‌ها در این خصوص، بخش دیگر این مقاله است. در پایان نیز نهادهای بین‌المللی و منطقه‌ای فعال در سیاست‌گذاری فرهنگی برشمرده شده و تجربیات این نهادها در حوزه مورد بحث، مطرح شده است.

صدیق سروسستانی و زائری (۱۳۸۹) در پژوهشی با عنوان «بررسی گفتمان‌های فرهنگی پساانقلابی و روندهای چهارگانه موثر بر سیاست فرهنگی در جمهوری اسلامی» با اشاره به موضوع سیاست فرهنگی، ضمن برشمردن چهار دوره سیاسی در ایران پس از انقلاب، به تبیین دو گفتمان پساانقلابی غالب در سیاست فرهنگی جمهوری اسلامی ایران پرداخته‌اند که شامل گفتار گفتمان انقلاب - سنتی و گفتمان توسعه‌ای - لیبرال است. این دو گفتمان، ادبیات متفاوتی را در مواجهه با فرهنگ داخل یا فرهنگ جهانی خلق کرده و نتایج متفاوتی را به بار آوردند. طبق ادعای این پژوهشگران، چهار روند غیر عینی ذهنی اجتماعی وجود دارد که بر سیاست‌گذاری فرهنگی جمهوری اسلامی ایران تأثیر گذارده است و عبارت است از نگاه توسعه‌ای، نگاه ایدئولوژیک، نگاه ملی‌گرایانه و نگاه مکانیکی.

بررسی پیشینه این پژوهش حاکی از آن است که در پژوهش‌های پیش‌گفته، برای یافتن پاسخ مسئله، از بررسی بنیان‌های فکری تمدن اسلامی، مفهوم توسعه و پیشرفت، معنویت و گفتمان پساانقلابی غالب در سیاست فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در اندیشه امام‌خامنه‌ای (مدظله‌العالی) بهره‌جسته و به‌نوعی به بررسی عرصه فرهنگ در تمدن پرداخته‌اند؛ همچنین، نگاه دینی نیز در این پژوهش‌ها کاملاً مشهود و متبلور است. بنابراین، در وجه افتراق این پژوهش با پژوهش‌های پیشینه، می‌توان گفت که این پژوهش برخلاف سایر پژوهش‌ها دارای نوآوری روشی و الگوسازی بوده و از یک روش کاملاً دینی و بومی (روش تکاملی) محصول حوزه علمیه و فرهنگستان علوم اسلامی بهره‌برده است و با

نگاه توسعه و پیشرفت فرهنگی در چارچوب نظری معظم‌له، نقش تمدن‌سازی را نسبت به سایر موارد برجسته‌تر می‌بیند.

مبانی نظری

الگو

الگو نظام نظری به‌هم‌پیوسته‌ای است که برای تشریح پدیده‌های جهان و ارائه ارتباط متقابل پدیده‌ها به‌کار می‌رود. الگو ابزار تجرید پدیده‌های جهان است که می‌تواند مقداری از بااهمیت‌ترین عناصر تشکیل‌دهنده و علل پدیدآورنده پدیده‌های طبیعی، اجتماعی، فرهنگی، سازمانی، اقتصادی و صنفی را شناسایی، تفکیک و طبقه‌بندی کند و سپس برای عرضه سیاست‌ها، به‌تعمیم شناخت حاصل پردازد. الگوها نه‌تنها عامل تسهیل درک کار یک نظام به‌حساب می‌آیند، بلکه در ارزیابی اثرات و پیامدهای مداخله‌گر گوناگون نیز کارسازند (حمیدی‌زاده، ۱۳۸۶: ۴).

فرهنگ

فرهنگ نظام‌واره‌ای است از «عقاید و باورهای اساسی»، «ارزش‌ها، آداب و الگوهای رفتاری ریشه‌دار و دیرپا» و «نمادها و مصنوعات» که ادراکات، رفتار و مناسبات جامعه را جهت و شکل می‌دهد و هویت آن را می‌سازد (نقشه جامع مهندسی کشور). برای درک بهتر تعریف جامع و کامل مقام معظم‌رهبری از فرهنگ، به‌نظر می‌رسد که بهترین و کامل‌ترین تعریف از ایشان به‌قرار زیر است که «فرهنگ کشور را در سه عرصه به‌طور مهم و عام» مشاهده می‌کنند:

۱. عرصه اول: تصمیم‌های کلان کشور است؛ یعنی فرهنگ به‌عنوان جهت‌دهنده تصمیمات کلان کشور، حتی تصمیم‌های اقتصادی، سیاسی، مدیریتی و یا در تولید، نقش دارد. وقتی ما می‌خواهیم ساختمان بسازیم و شهرسازی کنیم، درواقع، با این کار داریم؛ فرهنگی را ترویج می‌کنیم یا تولید می‌کنیم یا اشاعه می‌دهیم. وقتی تولید اقتصادی هم می‌کنیم، درواقع، داریم از این طریق فرهنگ را تولید می‌کنیم یا اشاعه می‌دهیم یا اجرا می‌کنیم. اگر در

سیاست خارجی مذاکراتی می‌کنیم و تصمیمی می‌گیریم، عیناً همین معنا وجود دارد؛

۲. عرصه دوم: فرهنگ به‌عنوان شکل‌دهنده به ذهن و رفتار عمومی جامعه است. حرکت جامعه براساس فرهنگ آن جامعه است. اندیشیدن و تصمیم‌گیری جامعه براساس فرهنگی است که بر ذهن آنها حاکم است. دولت و دستگاه حکومت نمی‌تواند از این واقعیت به این اهمیت، خود را کنار نگه دارد؛

۳. عرصه سوم: قانون‌پذیری است؛ به‌هم تنه نزدن، ازهم جلو نیفتادن، حق همدیگر را برنداشتن، توی جیب همدیگر دست نکردن. موضوع دیگر، غیرت ملی است. اگر ببینیم کسی دارد به‌نحوی از انحاء، به مرزهای فرهنگی یا دینی یا جغرافیایی یا ملی ما تعرض می‌کند یا فکر تعرض دارد، باید خون ما به جوش بیاید و غیرت ما تحریک شود (بیانات، ۱۳۸۱/۰۹/۲۶).

لایه‌های گوناگون فرهنگ

امام‌خامنه‌ای (مدظله‌العالی) فرهنگ را شامل خصلت‌های غیرذاتی انسان‌ها می‌داند که مربوط به تربیت آنها می‌شود؛ بنابراین، فرهنگ مجموعه‌ای است که دارای دو بخش کلی است:

۱. اساس و ریشه فرهنگ که لایه درونی و بخش عمده آن است. این بخش از فرهنگ، عقاید یا اخلاقیات نام دارد و شامل عقیده، برداشت و تلقی هر انسان از واقعیات و حقایق عالم، خلیات فردی، اجتماعی و ملی است؛
۲. بدنه ظاهری فرهنگ که لایه بیرونی آن است و شامل رفتارها است. بین دو لایه مذکور نیز ارتباط وجود دارد؛ به‌این‌صورت که لایه بیرونی فرهنگ، حاصل لایه اول آن است؛ یعنی عقاید یا اخلاقیات، رفتارها را به‌وجود می‌آورند. البته مقام‌معظم‌رهبری متذکر می‌شوند که رفتارها، خلیات و تربیت‌ها اثر متقابل دارند؛ یعنی هم اخلاق در رفتار تأثیر می‌گذارد و هم رفتار بر اخلاق اثرگذار است.

روش‌شناسی

این پژوهش از نوع کیفی و دارای نوآوری در روش بوده و از روش تکاملی^۱ بهره می‌برد. برای ساخت چارچوب مفهومی الگو، مؤلفه‌های سه بعدی یک موضوع شناسایی شده و با ضرب در قالب جدول ماتریس، مؤلفه‌ها به یکدیگر مرتبط شده و نسبت بین ابعاد مشخص می‌شود. در این حالت، گفته می‌شود که ابعاد به یکدیگر متقوم شده‌اند. این روش در تکثیر مفاهیم را در اصطلاح، «تعمیم» می‌نامند. این پژوهش، از نظر توجه هم‌زمان به داده‌های کمی و کیفی از نوع روش تحقیق‌های ترکیبی به حساب می‌آید و برای تجزیه و تحلیل اطلاعات گردآوری شده نیز از قواعد الگوسازی در روش تحقیق تکاملی استفاده شده است. براساس روش تکاملی، نقشه راه تحقیق به شرح زیر است:

برای ارائه الگوی پیشرفت فرهنگی به «الگوی طبقه‌بندی» نیاز است. در این پژوهش، ابتدا ابعاد اصلی و مقومات موضوع فرهنگی بررسی می‌شود که عبارت‌اند از: عوامل زمانی، ارکان ساختاری و آثار. در گام بعد، مؤلفه‌های اصلی هر یک از ابعاد احصا شده و سپس از طریق ارتباط معنادار و نظام‌مند ابعاد و مؤلفه‌های آنها با یکدیگر، الگوی طبقه‌بندی تنظیم می‌شود. سپس براساس تعریف هر یک از مفاهیم به دست آمده در الگو، زمینه تطبیق موضوعات فرهنگی احصا شده با این مفاهیم فراهم می‌شود؛ به بیان دیگر، در قالب جدول ماتریس، ابتدا مؤلفه‌های مربوط به عوامل پیشرفت فرهنگی و ارکان پیشرفت فرهنگی در یکدیگر ضرب می‌شوند. سپس این مفاهیم در مؤلفه‌های آثار ضرب شده و الگوی مفهومی تنظیم می‌شود. برای مشخص شدن کیفیت اضافه، جدولی ماتریسی تنظیم می‌شود که در سطح افقی آن، اوصاف مربوط به «عوامل فرهنگ A» و در سطر دوم ذیل هر یک از عوامل، «ارکان B» آن رکن و در ستون نیز «آثار C» فرهنگ قرار می‌گیرد و در قالب جدول ماتریس مانند جدول ۱ ابعاد به هم متقوم می‌شوند.

۱. این روش تحقیق از ابداعات سید منیرالدین حسینی است که مبتنی بر روش‌شناسی علوم اسلامی است و به دنبال بررسی و تبیین «چیستی، چرایی و چگونگی» روابط بین مفاهیم و درهم‌تنیدگی (تقوم) آنهاست تا از این رهگذر، مواد خام الگوسازی و سازوکار تفسیر متغیرهای موضوع و مسئله تحقیق معلوم شود.

جدول ۱. روش متقوم سازی ابعاد پژوهش

a ₃			a ₂			a ₁			A
b ₃	b ₂	b ₁	b ₃	b ₂	b ₁	b ₃	b ₂	b ₁	B
									C
a ₃ b ₃ C ₁	a ₃ b ₂ C ₁	a ₃ b ₁ C ₁	a ₂ b ₃ C ₁	a ₂ b ₂ C ₁	a ₂ b ₁ C ₁	a ₁ b ₃ C ₁	a ₁ b ₂ C ₁	a ₁ b ₁ C ₁	C ₁
a ₃ b ₃ C ₂	a ₃ b ₂ C ₂	a ₃ b ₁ C ₂	a ₂ b ₃ C ₂	a ₂ b ₂ C ₂	a ₂ b ₁ C ₂	a ₁ b ₃ C ₂	a ₁ b ₂ C ₂	a ₁ b ₁ C ₂	C ₂
a ₃ b ₃ C ₃	a ₃ b ₂ C ₃	a ₃ b ₁ C ₃	a ₂ b ₃ C ₃	a ₂ b ₂ C ₃	a ₂ b ₁ C ₃	a ₁ b ₃ C ₃	a ₁ b ₂ C ₃	a ₁ b ₁ C ₃	C ₃

نسخه نهایی پرسش نامه در سه بعد ارکان، سطوح و آثار تدوین شد و روایی (اعتبار)^۱ صوری آن با نظر اساتید خبره و مسلط بر روش و موضوع احصا شد. برای تعیین پایایی^۲ شاخص های این پژوهش، از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شده است. میانگین آلفای کرونباخ برای هر یک از ابعاد بالا در جدول ۲ درج شده است و نشانگر دقت بسیار بالای ابزار سنجش است.

جدول ۲. مقدار آلفای کرونباخ شاخص های پرسش نامه پژوهش

مقدار آلفای کرونباخ	ابعاد
۰/۶۸	ارکان
۰/۶۳	سطوح
۰/۷۴	آثار

مشخصات جمعیت شناختی

جدول ۳ مشخصات جمعیت شناختی شرکت کنندگان در پژوهش را نشان می دهد.

جدول ۳. ویژگی های جمعیت شناختی مشارکت کنندگان در پژوهش

درصد	فراوانی	ویژگی تعریف شده	
۴۸/۹	۲۲	۲۰ تا ۲۵ سال	سابقه مسئولیت اجتماعی مرتبط
۲۴/۴	۱۱	۲۵ تا ۳۰ سال	
۲۶/۷	۱۲	بیشتر از ۳۰ سال	
۴۲/۲	۱۹	کارشناسی ارشد - سطح ۳ حوزه	مدرک تحصیلی
۵۷/۸	۲۶	دکتری - سطح ۴ حوزوی	
۴۰	۱۸	مدیر راهبردی	سمت
۳۳/۳	۱۵	مدیر اجرایی	
۲۶/۷	۱۲	کارشناس و تحلیلگر ارشد	
۱۰۰	۴۵	جمع	

1. Validity
2. Reliability

همان‌طور که در جدول ۳ مشاهده می‌شود، سابقه مسئولیت اجتماعی مرتبط حدود ۴۹ درصد از پاسخ‌دهندگان، ۲۰ تا ۲۵ سال است. حدود ۲۴ درصد دارای سابقه ۲۵ تا ۳۰ سال و حدود ۲۷ درصد نیز دارای سابقه مسئولیت بیشتر از ۳۰ سال هستند و از نظر سطح تحصیلات، حدود ۴۲ درصد (۱۹ نفر) دارای تحصیلات کارشناسی‌ارشد / سطح ۳ حوزوی و حدود ۵۸ درصد (۲۶ نفر) نیز دارای تحصیلات دکتری / سطح ۴ حوزوی هستند. همچنین، حدود ۴۰ درصد پاسخ‌گویان سمت خود را مدیر راهبردی، حدود ۳۳ درصد مدیر اجرایی و حدود ۲۷ درصد پاسخ‌گویان نیز کارشناس و تحلیل‌گر ارشد اعلام کرده‌اند.

یافته‌ها

برای تنظیم الگوی طبقه‌بندی موضوعات فرهنگی، مولفه‌ها و شاخص‌های الگو در سه دسته طبقه‌بندی شده‌است: «ارکان فرهنگ»، «سطوح فرهنگ» و «آثار فرهنگ».

الف. بعد ارکان الگوی پیشرفت فرهنگی

اولین بعد در پیشرفت فرهنگی شامل سه مولفه زیر است:

۱. **مبناکاوی:** در تلقی مقام‌معظم‌رهبری، یکی از مولفه‌های عوامل در پیشرفت فرهنگی و بایسته‌های تحقق جامعه اسلامی، مبناکاوی و پای‌بندی به مبانی اسلامی است. مبناکاوی یکی از مولفه‌های مهم پیشرفت فرهنگی است که در جنبه‌های گوناگون محتوای فرهنگی، ساختار فرهنگی، محصولات فرهنگی و مانند آن قابل بررسی است.
۲. **هدف‌گذاری:** هدف عبارت است از بیان نتایج موردانتظار در مدت زمانی معین و با هزینه مشخص (اکبری، ۱۳۷۹: ۵۲). هدف‌گذاری در توسعه تمدن و الگوی پیشرفت فرهنگی، اهمیتی فراوان دارد؛ زیرا جهت کلی برنامه‌ها، نتایج و نقطه پایانی عملیاتی را معرفی می‌کند. هدف‌گذاری به طراح‌های الگوی مناسب برای رسیدن به اهداف کمک می‌کند. مقام‌معظم‌رهبری در تعیین هدف و حرکت به سمت آن می‌فرماید: «نه در

اقتصاد و نه در هیچ برنامه‌ی دیگری، بدون هدف‌گذاری نمی‌شود حرکت کرد، باید هدف‌گذاری بشود. اگر در هر کاری بدون هدف‌گذاری، مسئولان دولتی حرکت کنند و پیش بروند، کار به روزمره‌گی خواهد رسید؛ به نتیجه نمی‌رسد» (بیانات، ۱۳۹۴/۰۱/۰۱). از نظر ایشان، سرسختی در راه رسیدن به هدف ارزشمند است و باید خطرات این مسیر را شناخت تا ضرری متوجه انسان نشود» (بیانات، ۱۳۸۸/۱۱/۰۶). ایشان در خصوص تحقق تمدن اسلامی و حرکت به سمت اهداف و زیر پرچم نظام اسلامی می‌فرماید: «... ما امروز در نسل جوان بسیاری از این خصوصیات را داریم؛ اما این بایستی گسترش پیدا کند ... بایستی شجاعت داشته باشد، خودباوری داشته باشد، انگیزه کافی برای حرکت داشته باشد، توان جسمی و فکری حرکت داشته باشد، هدف را در نظر بگیرد، چشم را به اهداف دور متوجه بکند ... زندگی و وجود خودش را بگذارد در راه این هدف و با جدیت حرکت کند» (بیانات، ۱۳۹۵/۰۷/۲۸).

۳. **راهبردنویسی:** برای راهبرد^۱ تعریف‌های گوناگونی ذکر شده است که هریک، ابعادی از مفاهیم استراتژیک آن را بیان می‌کند. راهبرد «علم و هنر به کارگیری همه قدرت کشور در جهت تهدید یا تهدیدها علیه امنیت ملی» تعریف شده است (نوروزی، ۱۳۸۵: ۱۰۰). همچنین، برنامه یا الگویی تعریف شده است که اهداف کلان، سیاست‌ها و فعالیت‌های سازمان را یکپارچه می‌کند. یک راهبرد مناسب کمک می‌کند که سازمان، منابع خود را به شکلی منحصربه‌فرد براساس قابلیت‌ها و کمبودهای داخلی، تغییرات پیش‌بینی شده، محیط و اقدامات رقبا پیش اختصاص دهد (حسن‌بیگی، ۱۳۹۰: ۵۱). برای همه سازمان‌ها، راهبردی کلی و برای هر فعالیت، راهبردی رقابتی وجود دارد. راهبردهای عملیاتی به‌طور مستقیم با راهبردهای رقابتی در ارتباط هستند. بنت راهبرد را مسیری تعریف می‌کند که سازمان برای تحقق رسالت و مأموریت خود

انتخاب می‌کند. راهبرد بیان می‌کند که سازمان یا بخشی از آن قصد دارد که در بلندمدت به کجا برود تا به اهداف و مقاصد خود دست‌یابد و برنامه‌ریزی راهبردی، سازمان و محیط آن را به‌طور کلی در نظر می‌گیرد و سعی دارد تا تصویری یکپارچه و روشن از مسیری که سازمان می‌خواهد در آن گام بردارد، به دست دهد (حسینیان، ۱۳۹۷: ۳).

هرچند که برخی از اندیشمندان بین راهبر، هدف و سیاست تفکیک قائل می‌شوند و برخی نیز آن را مجموعه‌ای از اهداف، سیاست‌ها و برنامه‌ها می‌دانند، اما باید گفت که امکان یک تعریف جامع برای راهبرد وجود ندارد؛ بنابراین، این تعریف‌ها مطرح است: راهبرد به‌عنوان طرح^۱، به‌عنوان مانور^۲، الگو^۳، موضع^۴ و راهبرد به‌عنوان چشم‌انداز یا دیدگاه^۵. از نظر معظم‌له، راهبردهای پیشرفت در عرصه‌های فرهنگی، اعتقادی، سیاسی و اقتصادی قابل طرح هستند و از مهم‌ترین راهبردها با توجه به دیدگاه رهبری می‌توان موارد زیر را نام برد:

- توجه به معنویت و توأمان نمودن معنویت با عقلانیت؛
- حاکمیت دین در امور گوناگون فرهنگی؛
- اقتدار معنوی در کارهای فرهنگی؛
- محوریت تقوا و پرهیزگاری به‌مثابه پشتوانه‌ای برای تصمیمات کلان و عملکردها؛
- بسط معارف دینی مبتنی بر قرآن و اهل‌بیت (علیهم‌السلام)؛
- توجه خاص به مسئله نماز و مقوله امر به معروف و نهی از منکر و نهادینه‌سازی آن در تمام فضاها؛
- توجه به عدم جدایی دین از سیاست و جلوگیری از بسط تفکر مخالف این اصل؛
- بصیرت و ارتقای آن در تمام عرصه‌ها؛
- محوریت عدالت، توزیع عادلانه و پرهیز از نگاه نظام سرمایه‌داری؛

1. Plan
2. Play
3. Pattern
4. Stratehy as Position
5. Strategy as perspective

- توجه به سبک زندگی اسلامی؛
- توجه ویژه به مسئله فرهنگ و تولید علم و تقویت نهادهای علمی؛
- محوریت اسلام در تصمیم‌گیری‌های کلان.

ب. بُعد سطوح الگوی پیشرفت فرهنگی کشور

سطوح الگوی پیشرفته فرهنگی کشور عبارت‌است از: مفاهیم (محتوای) فرهنگی، ساختارهای فرهنگی و محصولات فرهنگی.

در ترسیم سطوح الگوی پیشرفت فرهنگی کشور برای تبیین و ادراک بیشتر کارکرد الگو باید به سه وضعیت فرهنگ توجه داشت: وضعیت آرمانی، وضعیت موجود و هدف. وضعیت آرمانی فرهنگ که باید مبنای شکل‌گیری محیط زیست فرهنگی قرار گیرد و معمولاً تحقق آن در حد انتظار و آرزوست و تحقق بیرونی آن کمتر متوقع است؛ بنابراین، در تبیین بیشتر فرهنگ برای موضوعیابی فرهنگی در بیانات امام‌خامنه‌ای^(مدظله‌العالی) با استفاده از روش سندپژوهی (اسنادی) و با مراجعه به سایت معظم‌له و با روش استقرایی قاعده‌مند طبق الگوی پیشرفت فرهنگی و ذیل عناوین سه‌گانه بالا، موضوعات کلی استخراج گردیده‌است؛ لازم به گفتن است که این تقسیم‌بندی‌ها - همان‌گونه که در روش پژوهش ذکر شد - با گمانه‌زنی، گزینش و پردازش به دست آمده‌است؛ براین اساس، این عناوین کلی و ریزموضوعاتی که در جدول‌ها ذیل این عناوین کلی ذکر می‌شود، جامع و مانع نیست و در مواردی، براساس ملاحظات می‌توان بعضی از ریزموضوعات را ذیل عناوین دیگر تقسیم‌بندی کرد؛ چراکه نسبت بعضی از موضوعات، عموم و خصوص من‌وجه است. این عناوین در جدول ۴ نشان داده شده‌است.

جدول ۴. شاخص‌های ذیل هر سطح از سطوح الگوی پیشرفت فرهنگی کشور

محتوای (مفاهیم) فرهنگی	ساختارهای فرهنگی	محصولات فرهنگی
مضامین قرآنی	سازمان‌های سیاست‌گذار و برنامه‌ریز فرهنگی	هنر و محصولات فرهنگی
اسلام و ادیان الهی	خانواده و زن	برون‌داد رسانه ملی (رادیو و تلویزیون)
فضایل اخلاقی	دانشگاه	محصولات ارتباطاتی و رسانه‌ای
ردایل اخلاقی	حوزه علمیه و روحانیت	فضای مجازی
عدالت	تعلیم و تربیت (آموزش و پرورش)	زبان و ادبیات؛ چاپ و نشر

محتوای (مفاهیم) فرهنگی	ساختارهای فرهنگی	محصولات فرهنگی
فرهنگ جهان اسلام	سازمان‌های تبلیغ دینی و تبلیغات	آثار و میراث فرهنگی
انقلاب اسلامی	آموزش عالی علم و پژوهش	
اندیشه‌های امامین انقلاب	سازمان‌های فرهنگی و روابط بین‌المللی	
فرهنگ بسیج، ایثار و شهادت		
جنگ نرم		
فرهنگ عمومی امور اجتماعی		
فرهنگ غرب و غرب‌شناسی		
شعائر و مناسک دینی		

ج. بُعد آثار الگوی پیشرفت فرهنگی کشور

باتوجه به اینکه در آثار و بیانات مقام معظم رهبری در یک جمع‌بندی، «تمدن‌سازی»، «جامعه‌پردازی» و «خودسازی» از آثار و نتایج پیشرفت فرهنگی محسوب شده است، این سه اثر در بیانات ایشان به اختصار مورد بررسی قرار می‌گیرد و به‌علت روشن‌بودن مبحث «خودسازی» و پرهیز از اطاله بحث، از شرح و توضیح کامل آن در اینجا خودداری می‌شود.

تمدن‌سازی: تمدن محصول توان انسان برای غلبه بر نیروهای طبیعی از طریق شناسایی قوانین حاکم بر آن از مسیر علم و دانش و امکان کنترل و تصرف نیروهای آن به‌نفع خواسته‌های بشر به‌وسیله فناوری است. تمدن اسلامی همه جنبه‌های فرهنگی، اقتصادی و سیاسی جامعه و ابعاد وجودی فرد و جامعه را دربرمی‌گیرد. امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) تمدن عظیم اسلامی را این‌گونه تبیین می‌کند: «فضایی که انسان در آن فضا به‌لحاظ معنوی و مادی می‌تواند رشد کند و به‌غایات مطلوبی برسد که خدای متعال او را برای آن غایات خلق کرده است» (بیانات، ۱۳۸۳/۰۳/۲۲). بنابراین، درمورد تمدن اسلامی، می‌توان نکات ذیل را بیان نمود:

۱. تمدن اسلامی ناشی از منابع قرآنی و بر پایه رهنمودهای رسول اکرم (ص) و ائمه اطهار (علیهم‌السلام) پایه‌ریزی شده است؛

۲. تمدن اسلامی همه امور مادی و معنوی افراد و جامعه را دربرمی گیرد و در همه زمان‌ها و مکان را شامل می‌شود.

جامعه‌پردازی: جامعه‌پردازی برای احیای تمدن عظیم اسلامی، بعد از نظام‌سازی و دولت‌سازی، گام اساسی و یکی از مراحل و اهداف مهم در الگوی پیشرفت از دیدگاه مقام معظم رهبری است؛ چراکه مولفه‌های جامعه‌پردازی و جامعه اسلامی مناسبات و روابط اجتماعی انسان‌ها را تحت تأثیر قرار می‌دهد.

خودسازی: خودسازی سومین مولفه از آثار پیشرفت فرهنگی است. ولی از جهت اهمیت و تأثیرگذاری می‌توان خودسازی را اولین و سرآمد مولفه‌های آثار پیشرفت فرهنگ به‌شمار آورد. جامعه‌ای که فاقد سازوکار تربیت و فردسازی باشد، هیچ‌گاه جامعه‌ای مطلوب نبوده و در نتیجه، تمدن سرآمدی نخواهد داشت. خودسازی و نیز فردسازی به‌خاطر برخورداری از یک جایگاه عمیق و ریشه‌ای در حیطه مسائل فرهنگی از اهمیت بالا و موقعیتی بی‌بدیل برخوردار است. خودسازی و فردسازی از دو جنبه زیر مورد توجه است: نخست، از جنبه فرد خودساخته و تأثیرگذار و ویژگی‌های فردی به‌عنوان یک عامل موثر در پیشرفت فرهنگی؛ دوم، قابلیت‌هایی که این فرد می‌تواند در دیگران ایجاد کند (پیروزمند، ۱۳۹۱: ۱۱۱-۱۱۲)

بنابراین، خودسازی فرد، تهذیب نفس، تلاش، بصیرت و آشنایی با معارف اصیل اسلامی فرد، به‌عنوان یک عامل اثرگذار در جامعه از اهمیت زیادی برخوردار است؛ زیرا وی را قادر می‌سازد تا از نظر روحی و اخلاقی، از نظر فکری و اعتقادی و از نظر عملی و رفتاری بتواند خود را حفظ نموده و جامعه را نیز از انحرافات محفوظ دارد و حتی در رویارویی با ناملازمات و شداید زندگی مقاوم و مصون شود؛ به‌گونه‌ای که بتواند در شرایط سخت، از ایمان و اعتقاد خود حراست نموده و روزبه‌روز به‌سوی تعالی و قرب حق حرکت کند (پیروزمند، ۱۳۹۱: ۱۱۴). امام(ره) می‌فرماید: «بر اهل علم خیلی لازم است که مقامات را حفظ کنند و خود را کاملاً از مفاسد پاک کنند تا هم اصلاح آنها شود و هم اصلاح جامعه را کرده و از آنها موثر گردد و پند آنها در قلوب موقعیت پیدا کند. فساد عالم، موجب فساد امت می‌شود» (خمینی، ۱۳۸۷: ۱۳۹).

۱۳۹). مقام معظم رهبری نیز مسئله «خودسازی، توجه به رفتار، تواضع، فعالیت و

تلاش برای خدمت به مردم و جامعه و...» را مورد تأکید قرار داده‌اند (بیانات، ۱۳۹۱/۰۷/۱۹).

تمدن‌سازی از منظر مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)

امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی ایران، به ورود انقلاب به دومین مرحله خودسازی، جامعه‌پردازی و تمدن‌سازی اشاره کرده و بر لزوم نزدیک کردن انقلاب به تمدن نوین اسلامی تأکید می‌کنند و تمدن اسلامی و شکل‌گیری آن را مستلزم طی شدن مراحلی مانند ایجاد انقلاب، نظام، دولت، کشور و جامعه می‌دانند. از نظر ایشان، تحقق جامعه اسلامی زمانی رخ می‌دهد که دولت اسلامی تشکیل شده باشد و از رهگذر تشکیل دولت اسلامی، جامعه اسلامی شکل گیرد. امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در اهمیت طراحی الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت می‌فرمایند: «وقتی می‌گوییم الگوی ایرانی - اسلامی، یعنی یک نقشه جامع؛ بدون نقشه جامع، دچار سردرگمی خواهیم شد» (بیانات، ۱۳۸۹/۰۹/۱۰). معظم‌له بخش‌های تمدن اسلامی را به دو بخش تقسیم کرده‌اند: ۱. بخش ابزاری مانند علم، صنعت، سیاست، اقتصاد و مانند آن؛ ۲. بخش نرم‌افزاری شامل سبک زندگی، ازدواج، خانواده، نوع لباس و مسکن، الگوی مصرف، خط و زبان و مانند آن. با توجه به مطالب بیان شده و توضیح هر یک از اضلاع جدول ماتریس، الگوی پیشرفت فرهنگی کشور برگرفته از تحلیل فرمایشات امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در حوزه فرهنگ، به صورت الگوی ماتریسی مندرج در جدول ۴ ارائه می‌شود.

پرتال جامع علوم انسانی

جدول ۴. الگوی ماتریسی الگوی پیشرفت فرهنگی کشور در منظومه اندیشه‌ای امام‌خامنه‌ای (مدظله‌العالی)

ارکان	بلوک ۱			بلوک ۲			بلوک ۳		
	میناکاوی			هدف‌گذاری			راهبردنویسی		
سطوح آثار	محتوای فرهنگی	ساختار فرهنگی	محصولات فرهنگی	محتوای فرهنگی	ساختار فرهنگی	محصولات فرهنگی	محتوای فرهنگی	ساختار فرهنگی	محصولات فرهنگی
برای تمدن‌سازی سطح ۱	۱. میناکاوی در محتوای فرهنگی برای تمدن‌سازی	۲. میناکاوی در ساختار فرهنگی برای تمدن‌سازی	۳. میناکاوی در محصولات فرهنگی برای تمدن‌سازی	۴. هدف‌گذاری در محتوای فرهنگی برای تمدن‌سازی	۵. هدف‌گذاری در ساختار فرهنگی برای تمدن‌سازی	۶. هدف‌گذاری در محصولات فرهنگی برای تمدن‌سازی	۷. راهبردنویسی در محتوای فرهنگی برای تمدن‌سازی	۸. راهبردنویسی در ساختار فرهنگی برای تمدن‌سازی	۹. راهبردنویسی در محصولات فرهنگی برای تمدن‌سازی
برای جامعه‌پردازی سطح ۲	۱۰. میناکاوی در محتوای فرهنگی برای جامعه‌پردازی	۱۱. میناکاوی در ساختار فرهنگی برای جامعه‌پردازی	۱۲. میناکاوی در محصولات فرهنگی برای جامعه‌پردازی	۱۳. هدف‌گذاری در محتوای فرهنگی برای جامعه‌پردازی	۱۴. هدف‌گذاری در ساختار فرهنگی برای جامعه‌پردازی	۱۵. هدف‌گذاری در محصولات فرهنگی برای جامعه‌پردازی	۱۶. راهبردنویسی در محتوای فرهنگی برای جامعه‌پردازی	۱۷. راهبردنویسی در ساختار فرهنگی برای جامعه‌پردازی	۱۸. راهبردنویسی در محصولات فرهنگی برای جامعه‌پردازی
برای خودسازی سطح ۳	۱۹. میناکاوی در محتوای فرهنگی برای خودسازی	۲۰. میناکاوی در ساختار فرهنگی برای خودسازی	۲۱. میناکاوی در محصولات فرهنگی برای خودسازی	۲۲. هدف‌گذاری در محتوای فرهنگی برای خودسازی	۲۳. هدف‌گذاری در ساختار فرهنگی برای خودسازی	۲۴. هدف‌گذاری در محصولات فرهنگی برای خودسازی	۲۵. راهبردنویسی در محتوای فرهنگی برای خودسازی	۲۶. راهبردنویسی در ساختار فرهنگی برای خودسازی	۲۷. راهبردنویسی در محصولات فرهنگی برای خودسازی

اولویت‌بندی در الگوی مفهومی

در الگوی مفهومی حاضر، هر خانه در جدول ماتریس بیان یک منزلت است و این خانه‌ها نسبت به هم براساس قاعده الگوسازی در روش تکاملی، از بالا به سمت پایین و از سمت راست به چپ نسبت به هم اولویت دارند. در این جدول الگویی، نه وصف مفهومی بلوک میناکاوی، نسبت به اوصاف مفهومی بلوک هدف‌گذاری و راهبردنویسی، از اولویت بیشتری برخوردار است. اوصاف مفهومی بلوک هدف‌گذاری نیز نسبت به اوصاف راهبردنویسی، از اولویت بیشتری برخوردار است. اولویت‌بندی به این معناست که در نقشه راه فرهنگ و ریل‌گذاری برای پیشرفت فرهنگی، باید ابتدا مبانی فرهنگ و حدود و ثغور آن معین باشد تا اهداف طبق این مبانی، مشخص شود. در مرحله بعد، باید اهداف مشخص باشد تا طبق اهداف، راهبردها مشخص شود. پایه و اساس اهداف، مبانی فرهنگی هستند؛ پس تازمانی که جهان‌بینی، هستی‌شناسی و انسان‌شناسی معین نباشد، اهداف معنا پیدا نمی‌کند و تا مبانی و اهداف مشخص نباشد، نمی‌توان راهبردها را تعیین نمود. بنابراین، هر یک از راهبردها تابع اهداف و اهداف هم تابع مبانی هستند. در مولفه ارکان (محتوا، ساختار و محصولات) هم این اولویت‌بندی برقرار است. در ضلع آثار پیشرفت فرهنگی نیز همین اولویت‌بندی جریان دارد؛ به گونه‌ای که تمدن‌سازی نسبت به جامعه‌پردازی و جامعه‌پردازی نسبت به فرد و خودسازی مهم‌تر و در اولویت است. این اولویت‌بندی در این الگو، از راست به چپ و از بالا به پایین دارای اولویت بوده و قابل توجه هستند؛ یعنی همان اولویت‌بندی که در بلوک‌ها دیده می‌شود، در ستون‌ها و سطرها نیز جریان دارد. به این صورت که اگر این ۲۷ الگوی مفهوم وصفی در یک طیف قراردادده شود، از لحاظ شدت اهمیت در یک سر طیف، میناکاوی در محتوای فرهنگی برای تمدن‌سازی قرار می‌گیرد (اولویت ۱) و در دیگر سو، راهبردنویسی در محصولات فرهنگی برای خودسازی (اولویت ۲۷). بنابراین، طبق الگوی پیشرفت فرهنگی برگرفته از فرمایشات مقام معظم رهبری، ابتدا باید مبنانشناسی و در مرحله بعد، هدف‌شناسی و در آخر، راهبردنویسی

کرد؛ سپس باید به ترتیب اولویت به محتواها و مفاهیم و ساختارها و در آخر، به محصولات فرهنگی پرداخت.

یافته‌های توصیفی

پاسخ‌های در نظر گرفته شده برای گویه‌های مندرج در پرسش‌نامه در طیف لیکرت و با عبارت «کاملاً موافقم»، «موافقم»، «مخالقم»، «کاملاً مخالفم» و «نظری ندارم» بودند. حداکثر نمره‌های پاسخ‌گویان ۵ و حداقل نمره‌های آنها ۱ نمره بوده است. نظرات نمونه آماری در مورد مؤلفه‌های «ارکان پیشرفت فرهنگی» از دیدگاه امام‌خامنه‌ای^(مدظله‌العالی) در جدول ۵ ارائه شده است.

جدول ۵. نظرات نمونه آماری در مورد بعد ارکان در طراحی الگوی پیشرفت فرهنگی

آمار توصیفی		گزینه‌ها						مؤلفه‌های ارکان پیشرفت فرهنگی	
انحراف معیار	میانگین	جمع	کاملاً مخالفم	مخالقم	نظری ندارم	موافقم	کاملاً موافقم	فراوانی	درصد
۰/۵۱۴	۴/۶۹	۴۵	۰	۰	۱	۱۲	۳۲	فراوانی	مبناکاوی
		%۱۰۰	۰	۰	%۲/۲	%۲۶/۷	%۷۱/۱	درصد	
۰/۶۶۱	۴/۵۳	۴۵	۰	۰	۴	۱۳	۲۸	فراوانی	هدف‌گذاری
		%۱۰۰	۰	۰	%۸/۹	%۲۸/۹	%۶۲/۲	درصد	
۰/۵۸۹	۴/۷۱	۴۵	۰	۰	۳	۷	۳۵	فراوانی	راهبردنویسی
		%۱۰۰	۰	۰	%۶/۷	%۱۵/۶	%۷۷/۸	درصد	

بررسی نظرات پاسخ‌گویان در مورد بعد ارکان در طراحی الگوی پیشرفت فرهنگی از دیدگاه مقام معظم رهبری نشان می‌دهد که حدود ۷۱ درصد پاسخ‌گویان با مولفه مبناکاوی پیشرفت فرهنگی «کاملاً موافق» و حدود ۲۷ درصد نیز «موافق» بوده‌اند و حدود ۲ درصد نیز نظری نداشته‌اند. حدود ۶۲ درصد پاسخ‌گویان با مولفه هدف‌گذاری پیشرفت فرهنگی، «کاملاً موافق» و حدود ۲۹ درصد «موافق» بوده‌اند و حدود ۹ درصد نیز نظری نداشته‌اند. حدود ۷۸ درصد از پاسخ‌گویان با مولفه راهبردنویسی پیشرفت فرهنگی «کاملاً موافق» و حدود ۱۶ درصد «موافق» بوده‌اند و حدود ۷ درصد نیز نظری نداشته‌اند.

براین اساس، مولفه راهبردنویسی پیشرفت فرهنگی با میانگین ۴/۷۱، مهم‌ترین مولفه بعد ارکان در طراحی الگوی پیشرفت فرهنگی از دیدگاه مقام معظم رهبری است. مولفه‌های مبنای پیشرفت فرهنگی با میانگین ۴/۶۹ و هدف‌گذاری پیشرفت فرهنگی با میانگین ۴/۵۳ در ردیف‌های بعدی قرار دارند.

نظرات نمونه آماری در مورد مؤلفه‌های «سطوح پیشرفت فرهنگی» از دیدگاه امام‌خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در جدول ۶ ارائه شده است.

جدول ۶. نظرات نمونه آماری در مورد بعد سطوح در طراحی الگوی پیشرفت فرهنگی

آمار توصیفی		گزینه‌ها						مؤلفه‌های سطوح پیشرفت فرهنگی	
انحراف معیار	میانگین	جمع	کاملاً مخالفم	مخالفم	نظری ندارم	موافقم	کاملاً موافقم	فراوانی	محتوای فرهنگی
۰/۵۲۲	۴/۶۷	۴۵	۰	۰	۱	۱۳	۳۱	فراوانی	محتوای فرهنگی
		%۱۰۰	۰	۰	%۲/۲	%۲۸/۹	%۶۸/۹	درصد	
۰/۶۲۴	۴/۵۶	۴۵	۰	۰	۳	۱۴	۲۸	فراوانی	ساختار فرهنگی
		%۱۰۰	۰	۰	%۶/۷	%۳۱/۱	%۶۲/۲	درصد	
۰/۴۴۶	۴/۸۲	۴۴	۰	۰	۱	۶	۳۷	فراوانی	محصولات فرهنگی
		%۱۰۰	۰	۰	%۲/۳	%۱۳/۶	%۱۱/۸۴	درصد	

بررسی نظرات پاسخ‌گویان در مورد بعد سطوح در طراحی الگوی پیشرفت فرهنگی از دیدگاه مقام معظم رهبری نشان می‌دهد که حدود ۶۹ درصد پاسخ‌گویان با مولفه محتوای فرهنگی «کاملاً موافق» و حدود ۲۹ درصد «موافق» بوده‌اند و حدود ۲ درصد نیز نظری نداشته‌اند. حدود ۶۲ درصد پاسخ‌گویان با مولفه ساختار فرهنگی، «کاملاً موافق» و حدود ۳۱ درصد «موافق» بوده‌اند و حدود ۷ درصد نیز نظری نداشته‌اند. همچنین، حدود ۸۴ درصد پاسخ‌گویان با مولفه محصولات فرهنگی «کاملاً موافق» و حدود ۱۴ درصد «موافق» بوده‌اند و حدود ۲ درصد نیز نظری نداشته‌اند.

براین اساس، میانگین نمرات خبرگان به مولفه‌های بُعد سطوح در طراحی الگوی پیشرفت فرهنگی از دیدگاه مقام معظم رهبری نشان می‌دهد که مولفه ساختار فرهنگی (میانگین ۴/۸۲)، مهم‌ترین مولفه بعد سطوح در طراحی الگوی پیشرفت فرهنگی از دیدگاه مقام معظم رهبری است. مولفه‌های محتوای فرهنگی (میانگین ۴/۶۷) و محصولات فرهنگی (۴/۵۶) در ردیف‌های بعدی قرار دارند. نظرات نمونه آماری در مورد مؤلفه‌های «آثار پیشرفت فرهنگی» از دیدگاه امام‌خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در جدول ۷ ارائه شده است.

جدول ۷. نظرات نمونه آماری در مورد بعد آثار در طراحی الگوی پیشرفت فرهنگی

آمار توصیفی		گزینه‌ها						مولفه‌های آثار پیشرفت فرهنگی	
انحراف معیار	میانگین	جمع	کاملاً مخالفم	مخالفم	نظری ندارم	موافقم	کاملاً موافقم		
۰/۴۵۸	۴/۷۱	۴۵	۰	۰	۰	۱۳	۳۲	فراوانی	تمدن‌سازی
		%۱۰۰	۰	۰	۰	%۲۸/۹	%۷۱/۱	درصد	
۰/۵۸۰	۴/۶۰	۴۵	۰	۰	۲	۱۴	۲۹	فراوانی	جامعه‌پردازی
		%۱۰۰	۰	۰	%۴,۴	%۳۱/۱	%۶۴/۴	درصد	
۰/۴۸۴	۴/۶۴	۴۵	۰	۰	۰	۱۶	۲۹	فراوانی	خودسازی
		%۱۰۰	۰	۰	۰	%۳۵/۶	%۶۴/۴	درصد	

بررسی نظرات پاسخ‌گویان در مورد بعد آثار در طراحی الگوی پیشرفت فرهنگی از دیدگاه امام‌خامنه‌ای (مدظله‌العالی) نشان می‌دهد که حدود ۶۴ درصد پاسخ‌گویان با مولفه خودسازی «کاملاً موافق» و حدود ۳۶ درصد «موافق» بوده‌اند. حدود ۶۴ درصد از پاسخ‌گویان با مولفه جامعه‌پردازی، «کاملاً موافق» و حدود ۳۱ درصد «موافق» بوده‌اند و حدود ۴ درصد نیز نظری نداشته‌اند. حدود ۷۱ درصد از پاسخ‌گویان با مولفه تمدن‌سازی «کاملاً موافق» و حدود ۲۹ درصد نیز «موافق» بوده‌اند.

نظرات پاسخ‌گویان در مورد مولفه‌های بعد آثار در طراحی الگوی پیشرفت فرهنگی از دیدگاه مقام معظم رهبری نشان می‌دهد که از نظر پاسخ‌گویان، مولفه

تمدن‌سازی (۴/۷۱) دارای بیشترین تأثیر است. مولفه‌های خودسازی (۴/۶۴) و جامعه‌پردازی (۴/۶۰) به ترتیب، در ردیف‌های بعدی قرار دارند.

یافته‌های تحلیلی

جدول ۸ میانگین رتبه مؤلفه‌های بعد «ارکان طراحی الگوی پیشرفت فرهنگی» از دیدگاه امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) را نشان می‌دهد.

جدول ۸. بررسی و رتبه‌بندی بعد ارکان در طراحی الگوی پیشرفت فرهنگی

میانگین رتبه	مؤلفه‌های بعد ارکان طراحی الگوی پیشرفت فرهنگی
۲/۰۷	مبناکاوی
۱/۸۴	هدف‌گذاری
۲/۰۹	راهبردنویسی

نتایج آزمون فریدمن در مورد مولفه‌های بعد ارکان در جدول ۹ نشان داده شده‌است و بیانگر این است که رتبه هریک از مولفه‌های بعد ارکان در طراحی الگوی پیشرفت فرهنگی از دیدگاه مقام معظم رهبری تقریباً یکسان است (سطح معناداری = ۰/۰۸۸) مقایسه میانگین رتبه‌ها نشان می‌دهد که از نظر پاسخ‌گویان، مهم‌ترین و موثرترین مولفه راهبردنویسی پیشرفت فرهنگی است.

جدول ۹. نتایج آزمون فریدمن در مورد ارکان

آزمون فریدمن	
۴۵	فراوانی
۴/۸۵۲	خی‌دو
۲	درجه آزادی
۰/۰۸۸	سطح معنی‌داری

جدول ۱۰ میانگین رتبه مؤلفه‌های بعد «سطوح طراحی الگوی پیشرفت فرهنگی» از دیدگاه امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) را نشان می‌دهد.

جدول ۱۰. بررسی و رتبه‌بندی بعد سطوح در طراحی الگوی پیشرفت فرهنگی

میانگین رتبه	مؤلفه‌های بعد «سطوح طراحی الگوی پیشرفت فرهنگی»
۱/۹۲	محتوا
۱/۹۸	ساختار
۲/۱۹	محصولات

نتایج آزمون فریدمن درمورد مؤلفه‌های بعد «سطوح طراحی الگوی پیشرفت فرهنگی» از دیدگاه امام‌خامنه‌ای^(مدظله‌العالی) در جدول ۱۱ نشان داده شده‌است و بیانگر این است که تأثیر و رتبه هر یک از مؤلفه‌های بعد سطوح در طراحی الگوی پیشرفت فرهنگی با یکدیگر متفاوت است (سطح معناداری = ۰/۰۱۷). مقایسه میانگین رتبه‌ها نشان می‌دهد که مهم‌ترین مؤلفه از نظر پاسخ‌گویان، به ترتیب، محصولات فرهنگی، محتوای فرهنگی و ساختار فرهنگی است.

جدول ۱۱. نتایج آزمون فریدمن درمورد سطوح در طراحی الگوی پیشرفت فرهنگی

آزمون فریدمن	
۴۵	فراوانی
۸/۱۱۱	خی‌دو
۲	درجه آزادی
۰/۰۱۷	سطح معنی‌داری

جدول ۱۲ میانگین رتبه مؤلفه‌های بعد «آثار طراحی الگوی پیشرفت فرهنگی» از دیدگاه امام‌خامنه‌ای^(مدظله‌العالی) را نشان می‌دهد.

جدول ۱۲. بررسی و رتبه‌بندی بعد آثار در طراحی الگوی پیشرفت فرهنگی

میانگین رتبه	مؤلفه‌های بعد «آثار طراحی الگوی پیشرفت فرهنگی»
۱/۹۸	خودسازی
۱/۹۴	جامعه‌پردازی
۲/۰۸	تمدن‌سازی

تجزیه و تحلیل داده‌های مرتبط با آزمون فریدمن درمورد آثار در طراحی الگوی پیشرفت فرهنگی از دیدگاه امام‌خامنه‌ای^(مدظله‌العالی) مندرج در جدول ۱۲ نشانگر آن است که رتبه هر یک از آثار در طراحی الگوی پیشرفت فرهنگی

از دیدگاه مقام معظم رهبری تقریباً یکسان است (سطح معناداری = ۰/۴۲۰). هرچند که مقایسه میانگین رتبه ۱ هر کدام از مولفه‌ها و مقایسه میانگین رتبه‌ها نشان می‌دهد که بالاترین میانگین رتبه (۲/۰۸) به مولفه تمدن‌سازی اختصاص دارد و پس از آن، مهم‌ترین مولفه‌ها به ترتیب شامل خودسازی و جامعه‌پردازی می‌شود.

جدول ۱۳. نتایج آزمون فریدمن در مورد آثار در طراحی الگوی پیشرفت فرهنگی از دیدگاه امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)

آزمون فریدمن	
۴۵	فراوانی
۱/۷۷۳	خی دو
۲	درجه آزادی
۰/۴۲۰	سطح معنی داری

در نهایت، الگوی پیشرفت فرهنگی کشور مبتنی بر منظومه اندیشه‌ای امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) بر اساس نتایج این پژوهش در نمودار ۱ نشان داده شده است.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

نمودار ۱. الگوی پیشرفت فرهنگی کشور مبتنی بر منظومه اندیشه ای امام خامنه ای (مدظله العالی)

بحث و نتیجه‌گیری

مفهوم پیشرفت از واژه‌هایی است که درمقابل مفهوم توسعه غربی و با درایت رهبر معظم انقلاب مطرح شده‌است. این پژوهش، با هدف قرار دادن ترسیم الگوی پیشرفت فرهنگی بانگاهی به منظومه فکری امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) با روش تحقیق تکاملی برای نخستین بار ارائه شده‌است. این الگو نسبت به یافته‌های سایر الگوهای پژوهش‌های پیشین، در پرداختن به مسائل فرهنگی از جمله پژوهش روحی و همکاران (۱۴۰۱) دغدغه‌های مشترکی را در باب ایجاد تمدن قدرتمند اسلامی در نظر دارد ولی از لحاظ روش و نوع یافته‌ها با آنها متفاوت است. کشتکار (۱۳۹۶) سعی نموده‌است تا شاخص‌های مورد تأکید را در خصوص الگوی پیشرفت استخراج نماید و معتقد است که از نظر مقام معظم رهبری، محتوای فرهنگی باید براساس دین مبین اسلام تنظیم شود؛ بنابراین، این پژوهش از لحاظ پررنگ‌بودن رویکرد فرهنگ دینی روشن است اما با پژوهش حاضر در یافته‌ها اختلاف دارند. همچنین، نتایج این پژوهش ناظر به همه ابعاد فرهنگی کشور است که در بعد ارکان مولفه‌های مبناکاوی، هدف‌گذاری و راهبردنویسی و در بعد سطوح مولفه‌های محتوای فرهنگی، ساختار فرهنگی و محصولات فرهنگی و در بعد آثار مولفه‌های تمدن‌سازی، جامعه‌پردازی و خودسازی را مدنظر قرار داده‌است. پژوهش ذوالفقاری (۱۳۹۷) از لحاظ موضوعی مشابه است ولی از لحاظ محتوایی با پژوهش حاضر تفاوت دارد. قاضی میرسعید و تاج‌آبادی (۱۳۹۵) در پژوهش خود، با تبیین مفهوم توسعه و پیشرفت از دیدگاه رهبر معظم انقلاب به دنبال مفهوم‌یابی و تحلیل مفاهیم توسعه و پیشرفت بوده‌اند و برخلاف این پژوهش الگویی ارائه نکرده‌اند. حصیرچی و نیاوند (۱۳۹۰) با ارائه الگویی به پیشرفت در «عرصه زندگی» و «عرصه معنویت» و نقش مردم در این الگو پرداخته‌اند که با پژوهش حاضر در عرصه فرهنگ مشابه اما در یافته‌ها و نتایج متفاوت است. همایون و جعفری هفتخوانی (۱۳۸۹) با مرور زمینه‌های نظریه شکل‌گیری مفهوم سیاست‌گذاری فرهنگی، به راهبردهای اصلی سطوح و امکانات و محدودیت‌های سیاست‌گذاری فرهنگی پرداخته‌اند که با یافته‌های پژوهش حاضر متفاوت است. صدیق سروسستانی و

زائری (۱۳۸۹) با بررسی سیاست فرهنگی، ضمن برشمردن چهار دوره سیاسی در ایران پس از انقلاب، به تبیین دو گفتمان پسانقلابی غالب در سیاست فرهنگی جمهوری اسلامی ایران پرداخته‌اند که با پژوهش حاضر اختلاف دارد.

نوآوری و دستاوردهای خاص علمی انجام‌شده در این پژوهش - همان‌طور که در الگوی ترسیم‌شده مشاهده می‌شود - بیانگر آن است که می‌توان هر بعدی از فرهنگ و مسائل مربوط به آن را طبق قالب ارائه‌شده، در یک تقسیم‌بندی جدید و دارای چارچوبی نظام‌مند قرارداد و از آن برای مدیریت و برنامه‌ریزی فرهنگی کشور استفاده نمود. با توجه به نقش و کارکرد فرهنگ در تحولات و اصلاح جامعه و پیشرفت در تمامی عرصه‌ها، در اینجا برای عملیاتی‌نمودن این الگو، باید فرهنگ را طبق این الگو مورد واکاوی قرارداد و تمامی حدود و موضوعات فرهنگی را در یک استقراء تام از مضامین بیانات امام‌خامنه‌ای^(مدظله‌العالی) احصا کرده و مهم‌ترین عناوین فرهنگی را براساس تقسیم‌بندی مفاهیم، ساختار و محصولات فرهنگی و ریزموضوعات فرهنگی شماره کرده و در یک دسته‌بندی موضوعی قرار دهیم؛ شایان ذکر است که از الزامات و ضروریات پیشرفت فرهنگی، آگاهی به نظام موضوعات و مسائل فرهنگی برای برنامه‌ریزی بهتر است. ترتیب اهمیتی که برای تمدن‌سازی، جامعه‌سازی و فردسازی در این الگو ارائه شده است، از آن رو است که نقطه مطلوب حرکت عمومی جامعه اسلامی به سوی تحقق تمدن اسلامی است و می‌تواند زمینه‌سازی ظهور امام‌عصر(عج) را فراهم نماید؛ یعنی تحقق یک جامعه مهدوی که در آن، هم افراد به اوج کمال بندگی می‌رسند و هم جامعه و هم تمدن مهدوی نقش جهانی پیدا می‌کند. به همین دلیل است که تمدن‌سازی به عنوان نقطه مطلوب و جامعه‌پردازی و فردسازی در دامنه و به عنوان پیش‌نیاز و مقدمه قرار می‌گیرد؛ زیرا در روندی که در گام اول اتفاق افتاده است، بیش‌ازپیش ظرفیت و زمینه آمادگی برای تمدن‌سازی فراهم شده است اما طبیعت تمدن‌سازی وقتی با شتاب و قوت بیشتری انجام می‌شود که فردسازی و جامعه‌پردازی مناسب به عنوان پشتوانه و عقبه آن اتفاق افتاده باشد. البته این‌گونه نیست که پرونده فردسازی یا جامعه‌سازی بسته شود؛ بلکه همچنان در

مسیر تمدن‌سازی باید نسبت به فعال‌سازی آن اهتمام شود تا بتوان به توان و قوت کافی برای تمدن‌سازی دست یافت.

پیشنهادها

براساس یافته‌های این پژوهش، موارد زیر پیشنهاد می‌شود:

۱. بعد ارکان (مبناکاوی، هدف‌گذاری و راهبردنویسی) برگرفته از این پژوهش برای ارتقا و پیشرفت فرهنگی در سطح سازمان‌ها و نهادهای فرهنگی از جمله فراجا استفاده شود؛
۲. براساس این الگو، ساختار فرهنگی در سازمان‌ها مجدد بازنگری شده و براساس الگوی پیشرفت و توسعه فرهنگی از دیدگاه مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) اجرایی شود؛
۳. با توجه به سطوح این الگو (محتوای فرهنگی، ساختار فرهنگی و محصولات فرهنگی) در صورت نیاز، بازمهندسی و طبق نظر مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) در سازمان‌های کشوری و لشگری انجام شود.

تقدیر و تشکر

این مقاله برگرفته از رساله دکتری پژوهشگر و فاقد حامی مالی است. نویسندگان بر خود لازم می‌دانند که مراتب سپاسگزاری خویش را از دانشگاه جامعه‌المصطفی و همه خبرگان ارجمندی که با ارائه نظرات ارزشمند خود، پژوهشگران را در انجام این پژوهش یاری نموده‌اند، اعلام دارند.

منابع

- اکبری، محمدعلی (۱۳۷۹). تجربیاتی از برنامه‌ریزی فرهنگی، مجموعه مقاله‌های ساماندهی فرهنگی. تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
- پیروزمند، علیرضا (۱۳۹۱). تحول حوزه علمیه و روحانیت؛ در گذشته و حال. قم: کتاب فردا
- حسن‌بیگی، ابراهیم (۱۳۹۰). مدیریت راهبردی. تهران: نشر سمت
- حمیدی زاده، محمدرضا (۱۳۸۶). برنامه‌ریزی استراتژیک، تهران، انتشارات سمت
- حسینیان، شهامت؛ شریعتی‌جم، حسن (۱۳۹۷). تدوین راهبرد فرآیند نگاه‌داشت منابع انسانی. فصلنامه مطالعات مدیریت راهبردی، ۹(۳۶)، ۱۹-۳۹.
- DOR:20.1001.1.22286853.1397.9.36.2.7
- حصیرچی، امیر؛ نیاوند، عباس (۱۳۹۰). تحلیل الگوی پیشرفت ایرانی - اسلامی از منظر مقام‌معمظم‌رهبری؛ رویکرد برنامه‌ریزی راهبردی در دهه چهارم انقلاب. مطالعات راهبردی بسیج، ۹(۵۰)، ۸۲-۵۱.
- https://im.ihu.ac.ir/article_201870.html
- ذوالفقاری، حسین (۱۳۹۷). بررسی عوامل مؤثر بر معماری ناجای آینده در افق تمدن نوین اسلامی. مطالعات راهبردی ناجا، ۳(۸)، ۹۲-۵۹.
- http://ssj.jrl.police.ir/article_20477.html
- روحی، نبی‌الله؛ سلطانی، مصطفی؛ فرمانیان، مهدی (۱۴۰۱). بررسی تطبیقی بنیان‌های فکری تمدن اسلامی در اندیشه حضرت آیت‌الله خامنه‌ای و سید قطب. مطالعات راهبردی ناجا، ۷(۲)، ۵۲-۵.
- http://ssj.jrl.police.ir/article_98732.html
- صدیق‌سروستانی، رحمت‌الله؛ زائری، قاسم (۱۳۸۹). بررسی گفتمان‌های فرهنگی پس‌انقلابی و روندهای چهارگانه مؤثر بر سیاست فرهنگی در جمهوری اسلامی. پژوهشنامه سیاست فرهنگی، ۵(۵۴)، ۳۸-۹.
- https://im.ihu.ac.ir/article_201870.html
- قاضی‌میرسعید، سیدعلیرضا؛ تاج‌آبادی، حسین (۱۳۹۵). مفهوم توسعه و پیشرفت در اندیشه مقام‌معمظم‌رهبری (مدظله‌العالی). مدیریت اسلامی، ۲۴(۳)، ۱۶۹-۱۴۷.
- https://im.ihu.ac.ir/article_201870.html
- کشتکار، مهران؛ رحمدل، ناصر (۱۳۹۶). شناخت رهیافت‌های امام‌خامنه‌ای، مدظله‌العالی در خصوص الگوی پیشرفت. مطالعات مدیریت راهبردی دفاع ملی، ۱(۱۱)، ۱۴۰-۱۶۶.
- https://issk.sndu.ac.ir/article_39.html

- نوروزی، محمدتقی (۱۳۸۵). «فرهنگ دفاعی - امنیتی»، تهران: انتشارات سنا.
- همایون، محمدهادی؛ جعفری هفتخوانی، نادر (۱۳۸۹). در آمدی بر مفهوم و روش سیاست‌گذاری فرهنگی درس‌هایی برای سیاست‌گذاران. اندیشه مدیریت راهبردی (اندیشه مدیریت)، ۵(۲)، ۳۵-۲.
- doi: 10.30497/smt.2008.115
- خامنه‌ای، سیدعلی (۱۳۹۷). بیانیه گام دوم انقلاب خطاب به ملت ایران.
<https://farsi.khamenei.ir/message-content?id=41673>
- خامنه‌ای، سید علی (اردیبهشت ۱۳۹۵). بیانات مقام‌معم‌رهبری در دیدار با اعضای شورای عالی مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت.
<https://farsi.khamenei.ir/news-content?id=32895>
- خامنه‌ای، سید علی (مهر ۱۳۹۵). بیانات مقام‌معم‌رهبری در دیدار نخبگان علمی جوان.
<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=34703>
- خامنه‌ای، سید علی (فروردین ۱۳۹۴). بیانات مقام‌معم‌رهبری در حرم مطهر رضوی.
<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=29236>
- خامنه‌ای، سید علی (فروردین ۱۳۹۱). بیانات مقام‌معم‌رهبری در حرم رضوی.
<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=19301>
- خامنه‌ای، سید علی (مهر ۱۳۹۱). بیانات مقام‌معم‌رهبری در دیدار با علما و روحانیون خراسان شمالی.
<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=21151>
- خامنه‌ای، سید علی (شهریور ۱۳۸۹). بیانات مقام‌معم‌رهبری در دیدار اعضای مجلس خبرگان رهبری. پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=10141>
- خامنه‌ای، سید علی (آذر ۱۳۸۹). بیانات مقام‌معم‌رهبری در نخستین نشست اندیشه‌های راهبردی.
<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=10664>
- خامنه‌ای، سید علی (بهمن ۱۳۸۸). بیانات مقام‌معم‌رهبری در دیدار مردم مازندران در سالگرد حماسه شش بهمن.
<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=8678>
- خامنه‌ای، سید علی (اردیبهشت ۱۳۸۸). بیانات مقام‌معم‌رهبری در دیدار استادان و دانشجویان کردستان.
<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=6917>

- خامنه‌ای، سید علی (خرداد ۱۳۸۴). بیانات مقام معظم رهبری در دیدار جمعی از ایثارگران و خانواده‌های شهدا.
<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3291>
- خامنه‌ای، سید علی (خرداد ۱۳۸۳). بیانات مقام معظم رهبری در دیدار با طلاب مدرسه علمیه آیت الله مجتهدی.
<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=1138>
- خامنه‌ای، سید علی (دیماه ۱۳۸۳). بیانات مقام معظم رهبری در دیدار اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی.
<https://farsi.khamenei.ir/speech?nt=2&year=1383>
- خامنه‌ای، سید علی (آذرماه ۱۳۷۹). بیانات مقام معظم رهبری در دیدار اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی.
<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=24721>
- خامنه‌ای، سید علی (آذر ۱۳۷۸). بیانات مقام معظم رهبری در دیدار با اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی.
<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=24721>

